

Cor Kalfsbeek en Giorgio Grassi

van de Vismarkt naar de Oude Boteringestraat

Sinds de jaren zeventig was de Openbare Bibliotheek Groningen gehuisvest in het voormalige warenhuis Galeries Modernes aan de Vismarkt. Als gevolg van die oorsprong was het de eerste bibliotheek in Nederland met roltrappen. Maar midden jaren tachtig was de bibliotheek toe aan een pand met de ruimte voor en uitstraling van een eigentijdse bibliotheek: open, uitnodigend, levendig en met een aantrekkelijk gepresenteerde collectie – want de collectie vormde in die jaren (tachtig) vóór het internet de kern en het wezen van de bibliotheek. Het vertrek van de uitgeverij Wolters Noordhoff uit de Oude Boteringestraat bood in de ogen van de bibliotheek een uitgelezen kans de wensen te realiseren. Een mooie plek in de binnenstad, met een geschiedenis van boeken en met als bijkomend voordeel de nabijheid van de universiteitsbibliotheek.

Het duurde nog wel even voordat een nieuwe centrale bibliotheek op de agenda van het gemeentebestuur kwam. En voordat het definitief koos voor de Oude Boteringestraat werden nog enkele andere locaties onderzocht, zoals het Zuiderdiep en de Kreupelstraat. Maar het werd dan toch de plek naast de universiteitsbibliotheek. Wat hielp waren de Gasunie-miljoenen voor het Groninger Museum, waardoor de bibliotheek hoger op de prioriteitenlijst kwam, alsmede de onhoudbare situatie in en rond het krakersbolwerk Wolters Noordhoff met Volxkeuken Salmonella. Burgemeester en wethouders konden daar niet veilig langs lopen, de politie had er geen toegang.

de bibliotheek en het museum

De bibliotheek had veel werk gemaakt van het programma van eisen. Ik was daar als adjunct-directeur van de bibliotheek (eerst onder directeur Jan Nuiver, na 1986 onder Maarten Hauer) druk mee. Piet Schoots, de directeur van de bibliotheek Rotterdam hadden we ingeschakeld om ons daar mee te helpen – zijn bibliotheek was destijds voor bibliotheken uit de gehele wereld hét voorbeeld van een eigentijdse bibliotheek.

Ypke Gietema was de wethouder van Ruimtelijke Ordening en van Cultuur. Zijn hart lag meer bij grootse en meeslepende projecten dan bij de bibliotheek. Onder zijn bewind had de Milanese architect Giorgio Grassi een ontwerp gemaakt voor het eiland in de Zwaaihoek tegenover het hoofdstation. Stadsvilla's met aan de zijde van het station een moderne gevel, aan de zijde van de Ubbo Emmiussingel gevels waarvan de vormgeving verwees naar de historische binnenstad. Het ontwerp werd afgewezen, niet vanwege de kwaliteit van het ontwerp, maar omdat men vond dat er op zo'n die locatie geen private, maar een publieke functie zou moeten komen. En dat werd het Groninger Museum. Giorgio Grassi kreeg vervolgens de opdracht voor het ontwerp van de nieuwe bibliotheek.

Giorgio Grassi

Ik kan mij de eerste ontmoeting met Grassi nog goed herinneren. Wij van de bibliotheek hadden ons verheugd op het eerste gesprek met de architect: een gedachtewisseling over het programma van eisen, over zijn en onze opvattingen over de bibliotheek, over de betekenis van de bibliotheek voor de stad en voor de lezers. Maar tot onze verbijstering kwam hij binnen met zijn ontwerp in een witkartonnen maquette. 'Hij heeft er een klooster van gemaakt' fluisterde Piet Schoots. 'Das ist Ihr Programm' zei Grassi en veel beweging kwam er niet in het vervolg van het gesprek.

Cor Kalfsbeek en Chris Stuit

Het was maar goed dat Cor Kalfsbeek werd aangezocht als co-architect. Ik kende Cor van een paar lessen die hij op de Bibliotheek- en documentatieacademie over bibliotheekbouw- en inrichting had gegeven. Eerlijk gezegd was hij me toen een beetje te vaag en te artistiek, maar dat kwam vooral omdat het vak van bibliothecaris en ik toen nog erg in de beheermodus zaten. Bij de bouw van de bibliotheek Groningen leerde ik hem vooral kennen als creatief, bevlogen en zeer verbindend, waar verbinding cruciaal was voor het welslagen van dit project. Wat wij niet voor elkaar kregen bij Grassi lukten Cor en de projectarchitect Chris Stuit wel: veranderingen zonder het ontwerp principieel aan te tasten. Althans, dat vonden wij, Grassi dacht daar vaak anders over. Chris Stuit voerde de vaak moeizame gesprekken met 'Onkel Giorgio' zoals hij hem noemde in Milaan, Groningen of Borger. Die gesprekken leidden tot voor de bibliotheek belangrijke wijzigingen, die (zo begreep ik van Chris Stuit) door Grassi werden gezien als nauwelijks aanvaardbare concessies. Zo hadden in het oorspronkelijke ontwerp de gevels aan de Oude Boteringestraat geen vensters en was er geen bruikbare verbinding tussen de publieksruimten en de kantoren. Waar wij open- en laagdrempeligheid wensden, had Grassi ingetogen- en plechtigheid voor ogen. Ook bij de inrichtingsplannen van Sibylle Kalfsbeek bleken de opvattingen van Grassi en ons over wat een openbare bibliotheek moet zijn mijlenver uit elkaar te liggen.

volkspaleis

En toch werd het dankzij onze vasthoudendheid, de betrokkenheid van Arie Wink en van Jan Stroomberg (beiden van de gemeente) maar vooral dankzij Cor Kalfsbeek en Chris Stuut een bruikbare en succesvolle bibliotheek. Wel heb ik er van geleerd dat je voor openbare, laagdrempelige gebouwen het beste kunt samenwerken met architecten uit Nederland, Scandinavië en de Angelsaksische wereld.

En dat we in de jaren tachtig nog geen idee hadden van het internet en de impact op de bibliotheek. Wilden wij nog zoveel mogelijk boeken zo overzichtelijk plaatsen, nu gaat het in de bibliotheek er om mensen te inspireren, te verrassen en ze uit te dagen zich te ontwikkelen. Ik zie hierin het gelijk van Francine Houben: niet de functie van een gebouw moet voorop staan (want die verandert snel, zoals weer eens gedemonstreerd is door de verhuizing van de bibliotheek naar het Forum), maar people, place, purpose en wel in die volgorde. Gelukkig hadden Cor en Sibylle Kalfsbeek en Chris Stuut voor de bibliotheek als 'volkspaleis'. Die functie heeft de bibliotheek aan de Oude Boteringestraat ondanks het wat stijve ontwerp dan toch een flink aantal jaren gehad.

Chris Wiersma

(voormalig adjunct-directeur en directeur van de openbare bibliotheek Groningen)